

NAGYRÉCSE

értékei

Európai Unió
Európai Mezőgazdasági
Vidékfejlesztési Alap

A VIDÉKI TÉRSÉGEKBE BERUHÁZÓ EURÓPA

Innovatív Dél-Zala
Vidékfejlesztési Egyesület

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Mezőgazdasági
Vidékfejlesztési Alap

A vidéki térségekbe beruházó Európa

NAGYRÉCSE *értékei*

ÍRTA ÉS ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

Gyanó Szilvia *néprajzkutató*

Kunics Zsuzsanna *történész*

THÚRY GYÖRGY MÚZEUM

NAGYRÉCSE TÖRTÉNETE (Kunics Zsuzsanna)

A Nagykanizsától 7 kilométerre északkeletre, a 7-es országos főút mellett található település a Zalai-dombságban, a Zalaapáti-hát területén, a Bakónaki-patak melletti dombos területen fekszik.

Első írásos említése 1263-ból való Reche alakban. Várjobbágyok lakták, nagyobb falu lehetett. 1264-ben kőből épített egyházát is említik a források, melyet a Szent Kereszt tiszteletére szenteltek fel. *(Az I. katonai felmérés térképén 1. sorszámmal jelölve.)*

1325-ben a vajdai nemesek és Osl Lőrinc, a Kanizsai család őse pereskedett Récséért, melynek során a falut két részre osztották. Később ismét egybeolvadtak, 1453-ban már újra együtt említették a források Kápolnás- és Egyházasrécsét.

1454-ben Kanizsai III. Miklós Csapi Andrásnak adta zálogba a települést. 1542-ben Nagyrécsce néven is utaltak már rá, de még 1553-ban is olvashatunk egy összeírásban Récsce, Vajda Récsce és Kápolnás Récsce portáiról.

Az 1480-as években új birtokosok tűntek fel, 1482-ben a Bajnai Bothok – András és János – birtokai között található Récsce. Az 1513. évi adórajstrom Both Ferencnek 7, a plébánosnak egy portáját említi, de lakott itt és Kápolnásrécsén több egytelkes nemes is. 1531-ben Both 8 portája mellett 10 más szegény nemest és puszta telket is említettek. Földművelésük és szőlőművelésük volt ekkor jelentős.

A törökök 1566-ban és később is többször földig rombolták a falut, de újraneépült. 1570-ben már ismét 12 új ház állt, 1598-ban három nemes család 29 házaról írnak a források, köztük a bíróról.

Török pusztítás ismeretlen német mester rézkarcán

Kanizsa 1600. évi elfoglalása után Récsce néhány évig puszta maradt, de csakhamar újratelepült. Népeisége csekély volt, sokat szenvedtek a töröktől, a várbeliektől és a hajdúktól egyaránt.

A török hódoltság vége felé szpáhi birtok volt, a török földesúrnak, a kanizsai agának és a szultánnak is adóztak, szükség szerint robotoltak a várnál, javították az utakat. Emellett tizedet adtak az egyházi földesúrnak, a veszprémi püspöknek is.

1687 körül Plaquada császári parancsra felégette a falut, hogy a Kanizsa elleni támadás előtt ne tudjon a várvédő sereg élelemhez jutni.

Kanizsa felszabadítása, 1690 után Récsce Mihály özvegye eladta a falut, ezáltal a Draskovichok, a Kéry testvérek és Babochay Ferenc birtokába került. 1697-ben már 11 jobbágy lakta. Az 1711. évi pestisjárvány Récsét sem kerülte el, 9 gazda maradt életben.

A 18. század közepén is több nemes család birtokolta: a Tallián, a Rajkovichs, s főként az Inkey család.

A lakosság legfőbb jövedelmi forrása az állattartás – főként a ló- és sertésnevelés – volt, fuvarozással is foglalkoztak. Jelentős volt a szőlőművelés is. A gyengébb minőségű szántóföldön kétnyomásos gazdálkodást folytattak. Búzát, rozst, kukoricát, hajdinát, árpát, zabot, kölest termeltek, áruikat a szomszédos Kanizsán értékesítették. Keresetforrást a bérfuvarozás jelentett. 1748-ban a település lélekszáma 152 fő, volt közöttük egy fazekas és egy kádár is. A lakosság száma jelentősen nőtt, 1757-ben már 318-an lakták, 1770-ben 274-en, 1778-ban 430-an.

Ekkor az összeírás szerint élt a faluban egy kézműves, egy uradalmi kocsmáros, egy kereskedő és mészáros, egy molnár, egy uradalmi ispán, egy tisztartó, 2 juhász, 2 urasági kanász, egy csordás és 3 községi kanász is.

1752-ben Inkey Boldizsár – a plébánia Historia Domusa szerint – „a falu közepén a tűzvészttől biztos száraz dombon” templomot építtetett a Három királyok tiszteletére, melynek azonban még 1801-ben sem volt papja. *(Az I. katonai felmérés térképén 2. sorszámmal jelölve.)*

1802-től plébániatemplom, filiája Kisrécsce, Sárszeg, Csehi – és Petendpuszta. A templomot a 19. század elején már romosként említették, életveszélyessége miatt 1826-ban lebontották. A szentmisék megtartása helyéül a zsúpfedeleis iskolában egy kápolna szolgált, melyet a Szeplőtelen Szűz és Szent Magdolna tiszteletére szenteltek fel.

Nagyrécsce az I. katonai felmérés térképén, „József korabeli felvétel”, 1784

1. Az Árpád-kori Szent Kereszt templom helye
2. A Három királyok templomának helye
3. A kastély épülete

1819-ben a faluban 52 házban 445 fő lakott. 1842-ben a férfiak között 2 tisztviselőt, 5 kézművest és 21 szolgát írtak össze. Ebben az időben 3 igazolt és egy nem igazolt nemes család szerepelt az összeírásban 10 férfival.

A földesurak is jelentős allodiális gazdálkodást folytattak. Az Inkey családnak kastélya is állt a faluban, valószínűleg 1820 körül építették. Fő jövedelemforrásuk a gabonatermelés, a szarvasmarha -és birkatenyésztés volt, terjedelmesek voltak tölgy- és bükkerdők.

Az egykori Inkey-kastély

Kertjében számos fafajta, közülük idős, több száz éves fák élnek. A parkot egykor Metzl Kamill urasági erdőgondnok telepítette.

Hohl Zoltán felvételei, 2024

A településnek már a 18. században volt tanítója, de 1733-ban és az 1770-es években Szalay György tanítónak sem volt tanítványa. A ludimagister szoba-konyha-kamrás boronaházban lakott. Az iskolát 1840-ben létesítették, 1848-ban az iskolamesternek télen 40, nyáron 5 tanítványa volt, segédtanítót is alkalmazott. Az iskolaterem a mester házában kapott helyet.

A szabadságharc idején – a néphagyomány szerint – a récsiek is gerillaharcokkal zavarták Jelačić és Nugent tábornok utánpótlási vonalát és részt vettek a nemzetőrség Mura-menti védelmi harcaiban.

Az 1848-1849-es szabadságharc nagyrecsei honvédei voltak:

Csizmazia Ferenc, 22 éves, földműves

Csizmazia István

Csizmazia József

Göncz Ferenc, 22 éves, földműves

Halpert József, 21 éves, földműves

Harmadás József, 22 éves, földműves

Jakabfai István

Kováts György, 22 éves, földműves

Mikola István, 22 éves, földműves

Németh György

Az Inkey család – pallini Inkey László

Pallini Inkey László az Inkey család úgynevezett nagyrecsei ágából született 1829. március 29-én. Apja Inkey Gáspár, anyja petőházi Gludovác Mária volt. A három fiúgyermek közül László örökölte – mint legidősebb – a nagyrecsei kastélyt és a hozzá tartozó 4000 holdas birtokot. A kor szokása szerint Pozsonyban jogi egyetemet végzett. A szabadságharc idején a zalai 47. honvédzászlóaljban harcolt. Budavár ostromában főhadnagyként vett részt.

A szabadságharc bukása után nagyrecsei birtokán gazdálkodott. 1867. február 18-án kötött házasságot sárosfalvi és nádasdi Bittó Ágnessel. Egyetlen, 1868. január 14-én született gyermekük, Géza 6 hónapos korában meghalt.

Pallini Inkey László az 1890-es években

Koller Károly utódai, cs. és kir. udvari fényképészek (Budapest) felvétele

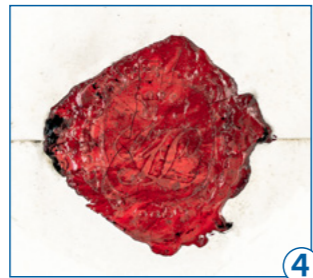
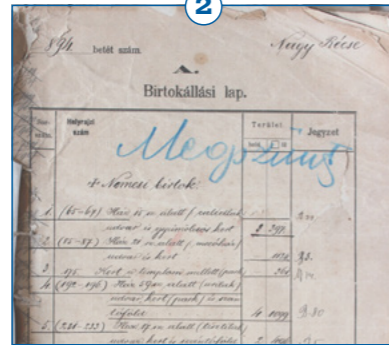
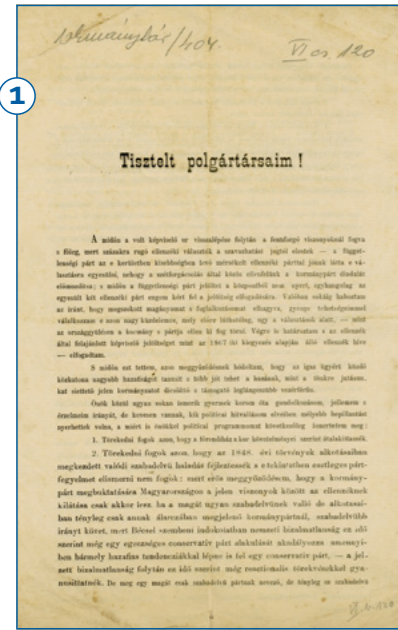

Pallini Inkey Lászlóné,
sárosfalvi és nádasdi Bittó Ágnes,
1872. május 7.

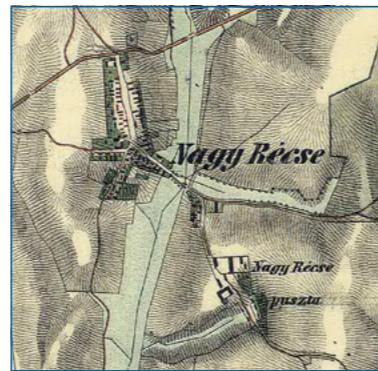
**Kurzweil Frigyes fényképész
(Budapest és Balatonfüred) felvétele**

1884-ben Inkey Lászlót a nagykanizsai kerület függetlenségi párti országgyűlési képviselőjévé választották. Ő volt a Zalavármegyei nemesi pénztár elnöke is.

1901. február 2-án 71 évesen halt meg Budapesten. Inkey Lászlóval kihalt a pallini Inkey család nagyrecsei ága.

1. Pallini Inkey László választási programnyilatkozatának részlete / Thúry György Múzeum – Nagykanizsa
2. Az Inkey család nagyrecsei birtokainak telekjegyzőkönyve, a Birtokállási lap részlete, 4. sorszámmal jelölve a kastély („úrilak”, udvar, kert-park) / Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára – Zalaegerszeg
3. Inkey László honvéd főhadnagy síremléke a nagyrecsei temetőben található, védett képzőművészeti alkotás. Hohl Zoltán felvétele, 2024
4. Pallini Inkey László pecsétje a Batthyány Fülöp herceg kanizsai uradalmának 1860 márciusában írott levelén

Nagyrecse a Ferenc császár által elrendelt II. katonai felmérés térképén, 1856-60

Az eredetileg 1752-ben épült, majd romossá vált, s lebontott templomtól nyugatra 30-40 m távolságra pallini Inkey László új templomot építtetett 1867 és 1871 között neoromán stílusban. Patrónusának Szent Lászlót választották. A történeti magyar festészet jeles alakja, Orlay Petrich Soma által készített oltárkép azt a mondabeli pillanatot ábrázolja, amikor Szent László vizet fakaszt a sziklából. Az alkotó a templom építőjéről mintázta a király arcképét. A festmény a Veszprémi Egyházmegyei Múzeum tulajdonában volt 1958 és 2001 között, ma már ismét eredeti helyén csodálhatjuk meg. A templom orgonáját 1940-ben a Rieger gyár építtette. A 84 cm átmérőjű harangját 1923-ban Seltenhofer Frigyes Fiai, az 58 cm átmérőjűt 1925-ben Szlezák László öntötte.

A nagyrecsei templom és a plébánia az 1940-es években
Képeslap, a Római Katolikus Plébánia kiadása

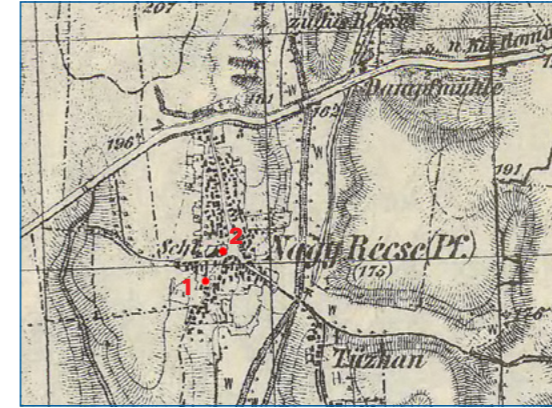
A nagyrécsi templom napjainkban
Hohl Zoltán felvételei, 2024

A gazdálkodás jelentőségét mutatja, hogy az 1870. évi népszámlálás során a faluban „a hasznos házi állatok” rovatokban 2500 nemesített juhot, több mint 460 (többségében magyar fajta) szarvasmarhát, 581 sertést, 126 lovat írtak össze.

Ekkor a településen 169 házban 1047-en éltek. Körülük 1012 római katolikus vallású. A „műveltségi állapotra” vonatkozó adatok szerint a lakosok 70 %-a, 380 férfi és 356 nő analfabéta volt.

A Soproni Kereskedelmi és Iparkamara 1876. évi jelentése szerint Nagyrécsén egy bognár, egy cipész, egy kocsmáros és mészáros, egy kőműves, 3 kovács, egy téglavető dolgozott és egy gőzmalom működött, melyben három segédet alkalmaztak.

Nagyrécsé a III. katonai felmérés térképén, 1879

1. A Szent László templom
2. A kastély épülete („Schl” – Schloss /kastély) „Dampfmühle” felirattal jelölve a gőzmalom.

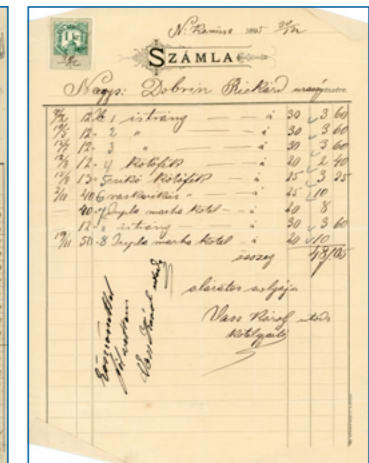
A századforduló idején is – az 1900. évi népszámlálás szerint – a kereső népesség 80 %-a mezőgazdasággal és kertészettel foglalkozott. A mezőgazdaságban foglalkoztatott 519 fő között egy 100 kat. hold feletti haszonbérelő mellett 120 kisbirtokost vagy bérlőt, 45 kisbirtokos napszámost, 129 segítő családtagot, 80 mezőgazdasági cselédet és 142 mezőgazdasági munkást írtak össze.

45 iparos élt ekkor a faluban, 2 fő a kereskedelemben, 8 a közlekedésben, 4 fő a közszolgáltatásban foglalkoztatott volt, mellettük 36 napszámost és 22 házicselédet írtak össze.

Az uradalom területe 1897-ben 2700 kataszteri hold volt, ebből 1232 hold a szántó, 234 a rét, 270 a legelő, 880 hold az erdő. A bérelő 70 cselédet foglalkoztatott a majorokban.

Az uradalomban tenyésztett ló pedigree-je (származási lapja), 1896

A nagyrécsi bérgazdaság számára kiállított számlák
Thúry György Múzeum – Nagykanizsa

A birtok idővel szétaprózódott, idegen kézre került. Az 1925. évi Gazdacímtár a nagyobb birtokosok között a 2169 hold földet birtokló Valkó Ágoston budapesti lakost emelte ki, több mint 900 hold szántófölddel. 700 holdat meghaladó erdővel rendelkezett közel 200 hold rét és ugyanilyen nagyságú legelő mellett. Valkó Ágoston – a telekjegyzőkönyv szerint – 1917-ben először felerészben, majd 1918 májusában teljes egészében megvásárolta jelentős földterületek mellett a kastélyt is.

Egy évtizeddel később a nagybirtokosok között szerepel Scossa Gézáné és Társa közel 900 kh szántófölddel, a Budapesti Központi Papnevelde 480 hold nagyrészt szántófölddel, ifj. Horthy Miklósné 572 kh erdővel. Nagyrécse község Legeltetési Társulata 150 kh legelő és rét birtokosa volt. Ugyanakkor az 536 gazdaságból 428 öt holdnál kevesebb földterülettel rendelkezett.

1925-től Nagyrécse körjegyzőségi székhely lett. Az 1920-as évek végén az 1470 fős faluban egy szatócsbolt és egy vendéglő működött; egy szülésznő, 4 kisiparos (asztalos, bogsnár, cipész, kovács), 3 bércséplő élt. A Dunántúli cím – és lakjegyzék egy vízi – és egy gőzmalmot sorol fel.

Üdöbálat Nagyrécseről

Nagyrécse az 1940-es években

(Felül: az iskolaépület és falusi utcakép, alul: a kastély később lebontott szárnya és Kovács Géza boltépülete.)

Képeslap, a Római Katolikus Plébánia kiadása

Nagyrécse

kisközség, Zala megye, nagykanizsai járás, 1470 lakos.

Budapest—murakereszturi v.

Előljáráóság:

Körjegyző: Scheller Zoltán.

Segéd jegyző: Békeffy László.

Községi bíró: Harmadás József.

Asztalosok: Emrich Pál, Novák János.

Béreséplők: Nyerki József, Szegletes Miklós, Valkó Ágoston.

Bognár: Stankovics Z.

Cipészek: Lábodi István, Megyesi J.

Földbirtokosok: Csinyák János 23 k. h., Hompó Jánosné 38, Valkó Á. 2400.

Hitelszövetkezet: Nagyrécse és Vidéke

Hitelszövetkezet.

Kovács: Nyerki József.

Malmok: Valkó Ágoston (gőz), Varga György (vízi).

Szülésznő: Stróber Erzsébet.

Vegyeskereskedő: Stróber János.

Vendéglős: Kovács József.

1924-től községi népiskola működött a faluban, három tanító három tanteremben oktatta a növendékeket.

A nagyrécsei Községi Elemi Népiskola diákjai tanítóikkal az 1924-25. tanév végén. Középen Szemző Györgyné, a jobb oldalon Kelemen János tanító látható.

Bősze Jenő plébános a nagyrécsei tanítók társaságában: a bal oldalon Szemző Györgyné tanítónő, a jobb oldalon Kelemen János tanító látható.

Nagyrécsei iskolások tanítójukkal, Kelemen Jánossal az 1924-25. tanév végén

A nagyrécei iskola alsós kisdíákjai 1930-ban

Karácsonyi iskolai színelőadás szereplői a darab rendezőivel, Ferk László és Kelemen János tanítókkal 1935 decemberében

Meghívó Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

A Nagyrécei Önkéntes Tűzoltó Egyesület szüreti multságának résztvevői 1933-ban

A Nagyrécei Önkéntes Tűzoltó Egyesület tagjai 1936-ban

A II. világháborút követő években Nagyrécsén 303 lakóházban 1494 fő élt. Nagyszámú külterületi lakott hely tartozott a településhez: Ádámhegy, Bacónakhegy, Bartulahegy, Bálíkáspuszta, Csehipuszta, Erzsébet-telep, Gáspárhegy, Gesztenyehegy, Mária-hegy, Petendpuszta, Rózsahegy, Rózsamajor, Tüskevári major, Virághegy, Vasúti Őrházak.

1949-ben a 2 tanítós, 3 tantermes, 6 osztályos községi iskolát államosították. 1960-tól itt tanultak a kiscsécsei és a petendpusztai tanulók is. 1970-ben új 8 osztályos iskola épült, a kiscsécsei, zalasársze-
gi, Nagyrécse külterületi és a csapi, zalaújlaki és bagolafakosi felső tagozatos tanulók részére is-
kolai kollégiummal. 1971-ben általános iskolai napközi otthont létesítettek. 1960-ban készült el az
orvosi rendelő és lakás, 1970-ben egészségügyi tanácsadó és csecsemőgondozó létesült. 1962-ben
az önálló tanácsú községben 302 házban 1311 fő élt.

Nagyrécseai iskolások az 1960-as években

Nagyrécseai diákok tanáraik társaságában 1964 körül
(Középen Takács Tibor László látható.)

Az Általános Iskola énekkara
1970-ben

Az óvónők és a gondozónők a kis óvodásokkal
a hajdani Inkey-kastélyban működő
intézmény bejáratánál 1965 körül

Nagyrécseai kiscsoportos óvodások ünnepi műsora
Ildi óvónéni vezetésével 1963-64 körül

Az 1970-es években a település 1080 fős lakosságának majd negyede Petendpusztán (48 fő) és a községhez tartozó külterületi lakott helyen élt [(Ádámhegy (2 fő), Bacónakhegy (10 fő), Bartulahegy (7 fő), Bálíkáspuszta (41 fő), Csehipuszta (12), Erzsébettelep (5), Gáspárhegy (35), Gesztenyehegy (31), Máriahegy (5), Vasúti őrházak (4), Virághegy (36), Vízimalom (14 fő)].

Az 1980-as években 944 fő volt Nagyrécse népessége, az 1990-es években 305 lakóházat írtak össze, a lélekszám 963 fő volt.

2000-ben 1056 lakossal rendelkezett a település, a központi településrészhez kapcsolódott külterületként Ádámhegy, Bacónakhegy, Gáspárhegy és Virághegy.

A rendszerváltás után közel félszáz vállalkozás kezdte meg működését, s mind többen találtak munkát a közeli Nagykanizsán is. Ebben az időben állt meg az elvándorlás, az infrastruktúra kiépítése, az olcsón kínált telkek a fiatalok szemében újra vonzóvá tették a falut. Az elmúlt években fejlődött turisztikai kínálata is.

A település ékessége neoromán stílusú Szent László temploma. A Többfunkciós Szolgáltató Központként működő volt Inkey-kastély különböző kulturális rendezvényeknek ad helyet. Kertjében számos fafajta, több száz éves fák élnek. Különlegessége az 5,2 méter kerületű himalájai cédrus és a 670 cm törzsű mamutfenyő. Itt kapott helyet a Millenniumi Park is.

A település védett természeti értékei közé tartozik a területén lévő 70 hektáros fás legelő, melynek uralkodó fafajái a cser- és kocsányostölgy, a bükk, a gyertyán, a mezei juhar és a vadrörte. A jelentős tájképi értékkel bíró terület egyike a ma már megfogyatkozott számú, idős fákkal borított zalai legelőknek.

Szőlő- és borkultúra

HEGYKÖZSÉGEK

A Nyugat-Dunántúlon a szőlőhegyek a szőlősgazdák közösségének irányítása alatt álltak. Ezek az autonóm jellegű közösségek a hegybéli helységek, azaz **hegyközségek**, melyek gyökereit a középkorig vezeti vissza a néprajzi-történeti szakirodalom.

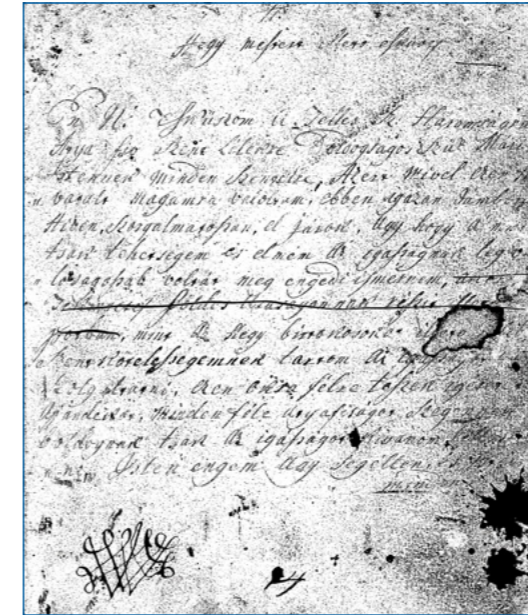
A szokásjogok mentén gazdálkodó **szőlőhegyi öngazgató szervezetekbe** a szőlőbirtokosok mindegyike beletartozott és köteles volt annak szabályait betartani. A szőlőhegyi közösségek élén a közösen megválasztott elöljáróság állt, élén a hegybíróval vagy hegymesterrel, akinek munkáját 4-12 esküdt segítette. A termő szőlős, gyümölcsös területek őrzését a szőlőpásztorok végezték.

A szőlőhegyi parcella birtokosa a területet viszonylag szabadon használhatta, eladhatta, termését megtarthatta, zálog- és csereszereződést köthetett rá, örökösei között szétoszthatta. A hegyvám meg nem fizetése vagy a parcella elhanyagolása azonban birtokvesztéshez vezetett, valamint az is, ha örökös nélkül halt meg a gazda.

A hegybéli helységek írott szabályzatai a hegytörvények vagy más néven **artikulusok**. A rendszabályokat maguk a szőlősgazdák határozták meg, és földesúri jóváhagyással léptek életbe. Zalában 1753-ban vármegyei statútumban foglalták össze egységesítve a szőlőhegyi rendszabályokat, melyeket a későbbiek során több alkalommal módosítottak.

1701. június 20-án fogadta el Festetics Pál földbirtokos a nagyrécsi **Bacónaki-hegy artikulusát**. A szabályzat rendelkezik a szőlők közti utak használatáról, a szőlő- vagy gyümölcsoltvaj büntetéséről, az állatok szőlőhegyi legeltetésének tiltásáról, a lopás és a verekedés büntetéséről, az engedélyhez kötött szüretkezdekről, a helység törvénytöréséről, a szőlőhegyen való éjszakai tartózkodásról, a helység tisztviselőinek szidalmazásának büntetéséről, a szőlőterület öröklődő mi-voltáról (mely a járandóság fizetésének elmulasztásával megszűnik), valamint a gyepek és utak gondozásáról. A földesúri hozzátdólas tartalmazza az új utak kijelölésének engedélyhez kötését, az állatok szőlőbéli kártételének büntetését, a szőlő- és gyümölcslopás büntetését, a viselkedési normákat (szitkozódás, részegség, verekedés büntetése), a tisztviselők eskütételi kötelezettségét és számukat (2 hegymester, 4 esküdt), a 3 évig nem művelt szőlők elvesztését, a gyümölcsfák nevelésének tiltását a szőlőben, valamint a szőlők bekerítését és a gyepek gondozását.

Néhány szőlőhegyről hegykönyvek is maradtak ránk, ahova a birtokos közösség ügyeit beírták: birtokmozgásokat, büntetéseket, a hegygyűlések során felmerülő témákat, a választott elöljárókat, esküszövegeket. A nagyrécsi **Gáspárhegy hegykönyvét** 1828 óta vezették. A bejegyzések alapján minden év májusában tartottak hegygyűlést, amikor elöljárókat választottak: hegybíró és 12 esküdtet.

A Gáspárhegy hegykönyvének egy oldala
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

A Bacónaki-hegy elöljárósága az 1930-as években 7 tagból állt: a hegybíróból és a 6 fős hegyi tanácsból. Az egész birtokos közösség részvételével zajló hegygyűlést **Szent György napja** (április 24.) körül tartották. Ekkor választották meg maguk közül az elöljáróságot és a hegypásztort (hegyőr). A hegybíró hirdette ki például a szüret kezdetét, hivatala inkább tiszteletbeli volt. A hegyőr puskával járt, fizetségét terményben kapta. Az ő feladata volt a szőlőhegyi búcsú napján (**Mária-Magdolna**, július 22.) a mise be- és kiharangozása, minden napon a háromszori harangozás, a halottak kiharangozása, tűz esetén és „rossz fölhő”, vagyis vihar közeledtekor a szőlőhegyi kápolna harangjának félreverése.

Hordó, „bucska”
Kis dongás edény két vasabronccsal, fogantyúval
Nagyrécsi kádár készítette 1870 körül.
Hegyen tartották, ott használták.
(Feltehetően a bort vitték benne haza.)
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

HEGY, PINCE, PRÉS

A Nagyrécsce környéki szőlőhegyeken a Délnyugat-Dunántúlra jellemző **kisparcellás paraszti szőlőművelés** volt jellemző. A szőlőt a hegyen, a parcellára épített hajlékban, azaz a **pincében** dolgozták/dolgozzák fel. A szőlő feldolgozásának, a bor készítésének legfontosabb eszköze a **prés**. A **főfás prés** – más néven bálványos (bábános), gerendás vagy regős szőlőprés – az egykarú emelő elve szerint működik, különböző változatainak a Kárpát-medencében két fő elterjedési területe volt: az egyik a Nyugat-Dunántúl, a másik Erdély.

Szőlőhegyi munkálatok
Kerecsényi Edit felvétele
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Pince a Bacónaki hegyen 1978-ban
Kerecsényi Edit felvétele
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

1862-ben készült, festett, faragott katrocós főfás prés és részletei a Bacónaki hegyen, 1978-ban
Kerecsényi Edit felvétele
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

A házi pálinkafőzés

A 19. század második felében és a 20. század elején a kisüsti pálinkafőző berendezés tartozéka volt a rézüst (kazán), az ezt felül lezáró sisak, a fából készült hűtőkád, két rézcső és a pálinkafőző edény. A két cső a sisakból a kádon át a pálinkafőző fazékhoz vezetett. Az üst épített katlanba süllyedt, alatta tüzeltek. A kisüsti főzésnél kétszer főzték le az alapanyagot. Az első főzés eredménye volt Nagyrécsén a „plávis” (alszesz), ami a 19. század második felében jellegzetes, kiöntőcsöves pálinkafőző kerámiaedénybe, a „plávisos fazékba” csöpögött. Az 1910-20-as évek közepéig használták a pálinkás fazekakat, mert az első világháború elején a rézüstököt hadi célokra lefoglalták, majd 1920-ban betiltották a házi pálinkafőzést, illetve megjelentek az új, gyári anyagok. A korlátozások és a tiltások azonban nem akadályozták meg a zalai embert a gyümölcs és a törköly lepárlásában. A dél-zalai szőlőhegyek vadregényes, dimbes-dombos környezete jó terepet biztosított a titkos pálinkafőző tevékenység számára, de a lakóházak padlásán vagy a melléképületekben is desztilláltak különféle szeszfőző berendezésekkel.

Kívül zöldesbarna, belül sárgásbarna kétfülű mázas kerámiaedény
Majdnem félig fedett száján 1871-es évszám látható.
Magassága 21,5 cm.

„Még a régi öregek pálinkát főzni használták. Amikor főzik a pálinkát, ami elsőbe lejön, az ebbe folyt bele. Az a plávis.”

Pálinkás fazék, „plávisos fazék”
Nagyrecse, 1871
Fotó: Hohl Zoltán
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

A nagyrecsei népviselet a 19. század végén és a 20. század első felében

Nagyrecsén a 20. század elején feltehetően a környék más településeihez hasonló módon öltöztek az emberek. A 19. század végéig a férfiak **vászoninges-gatyás viselet**ben jártak. A vászonneműt az asszonyok készítették. Az **ing** ujja bő volt, arra vették fel a „**purcigombos**” (**pitykegombos**) **mellényt**. Lábukra csizmát húztak. Hordtak szűrt, zsinóros mellényt és ünnepen kötényt is. Az 1920-as években a férfiak többnyire már ingben, mellényben és nadrágban jártak.

A **nők** szoknyája bokáig ért a 20. század elején, rékljük testhezálló volt. Fejükön fehér fejkötőt és kasmír **hátrakötőt**, azon fejkendőt hordtak. A 20. század első évtizedeiben még kékfestő anyagból készült a szoknyájuk, belsejében alul széles piros karton szegéssel. Alsószoknyájuk házivászonból volt.

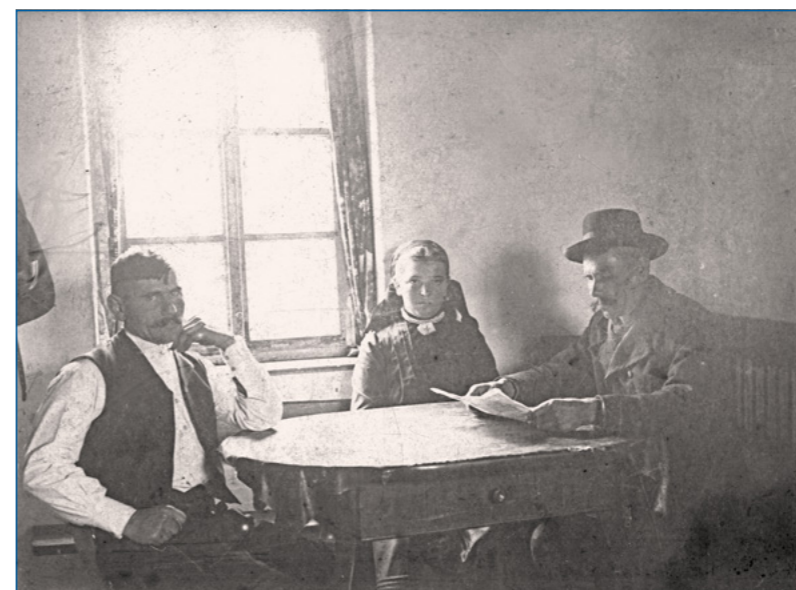
Az első világháború után átalakult a viselet, a szoknya rövidült, 2-3 alsószoknyát vettek fel ünnepnap, és a hátrakötő is megváltozott. A nagyrecsei népviselet beletartozott egy nagyobb, Nagykanizsa környéki viseleti csoportba. Leginkább a kiskanizsaihoz hasonlították, akik szerint a recseiek „**bokrosan**” jártak.

Fiatal nagyrecsei pár, 1910-es évek vége
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Inges-mellényes és kabátos idősebb férfi sarkos elrendezésű szobában, köztük hátrakötős fiatalasszony.
1920 körül Nagyrecsén készült felvétel
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Béber Rozália hátrakötőben

Nagyrécsei csoportkép, 1930-as évek, asszonyok régi és újabb viseletben.

A viselet alakulása a 20. század második felében és a 21. század elején

Nagyrécsén a 20. század második felében, sőt a 21. század elején is jellegzetes népviseletben jártak a nők. A viseletet, a városi öltözettől megkülönböztetve „bőszoknyásnak” mondták. Jellemzője **ünnepnapra** a 2-3, később 3-4 alsószoknya („**fehér szoknya**”) volt, melyre **pliszírozott szövetszoknyát** vettek fel. „*Annak örültek, mikor a templomban jöttek le a lépcsőn, aztán meglátszottak a fehér alsószoknyák.*” – mesélték a nagyrécseiek.

A pliszírozott szövetszoknya eleje, ahol a hasíték volt, sima maradt, azt a részt takarta a **körívesen szabott fekete kötény**. Belül a szoknya aljára többnyire széles kék, szürke vagy barna szegélyt varrtak, a fiatalabbak feltehetően pirosat. Nagyobb ünnepekre **bársonyszoknya** volt a divat. Mise után rögtön átöltöztek, a szoknyák összecsavarva, összekötve lógtak a szekrényben.

Rövid ujjú, elől-hátul szögletes nyakkivágású, lefelé bővülő szabású vékony fehér **alsóinget** hordtak. Erre vették fel a **rékli**t, melyet a 20. század vége felé felváltott a lefelé bővülő fazonú (mű)-selyem, majd a jersey **blúz**. Az új anyagú ruhadarabokat a 20. század utolsó harmadában beillesztették a régiek közé, és ugyanúgy hordták őket, mint a korábbi változatokat.

Mellényt akkor hordtak, ha hűvösebb volt. A 20. század vége felé a mellény többnyire kék, barna, zöld jersey anyagból készült. Elöl gombokkal záródott, fazonja kissé lefelé bővült, hátul két karcsúsító varrással látták el. Hideg időben **vállkendő** is tartozott az öltözethez. Külön forma és külön megnevezés illette a következőket: **gombos kendő**, **bongyorkendő**, **hárászkendő**. A bongyorkendőkből előfordult, hogy később rövid, meleg kabátot csináltattak.

Az asszonyok, azaz a férjezett nők fején kerek **konty** volt, arra került a **csipkés szélű fehér fejkötő**, arra a **hátrakötő**, arra a **fejkendő**. A menyasszony fejről a lakodalomban, reggel felé vették le a fátyolt és akkor kötötték hátra. A fejkötő fehér csipkéje kilátszott a hátrakötő alól. A 20. század közepén és második felében kendőből hajtogattak hátrakötőt. 1950 körül a hátrakötő lehetett piros, zöld, barna, fekete, kék. A fejkendő a 20. század vége felé többnyire boltban, vásárban vásárolt nyomott mintás termék.

Lábukon a 20. század közepén „**magassarkú lakkszimat**” hordtak, a 20. század végén már gyári félcipőt és **harisnyát**, gumival a combon (sosem hordtak harisnyanadrágot).

Az idősebb és a gyászoló asszonyok feketében, sötétbarnában, sötétkékben vagy sötétzöldben jártak.

Esküvői csoportkép 1958-ban

Csoportkép részlete, 1960-as évek
Asszonyok nyári ünnepi viseletben,
fehér fejkendőben

Alsósoknya, 20. század második fele
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Vállkendő (gombos kendő),
20. század közepe-második fele
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Mellény, 20. század második fele
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Rékli, 20. század vége
Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Nagyrecsei hagyományőrök
Rendezvényeken a 21. század elején a piros hátrakötő szimbolizálja
a nagyrecseiek szülőföldjét és összetartozását.

Hímes tojások

A tojásdíszítés hagyományos időpontja Dél-Zalában a nagycsütörtök vagy nagypéntek késő délután volt, mire az asszonyok már túl voltak a húsvéti előkészületeken. Nem mindenhol és nem mindenki rajzolt mintákat, egyszínűre (*barnásra, pirosra*) festett tojást is gyakran készítettek és ajándékoztak.

Dél-Zalában a tojásfestésnek gazdag hagyománya van, és az egyszínű, a viasszal írt vagy egyéb eljárásokkal készített tojások fontos szerepet kaptak a húsvéti népszokásokban. A Thúry György Múzeum néprajzi gyűjteményébe több nagyrecsei hímes tojás is került, különféle technikákkal elkészítve.

Az egész magyar nyelvterületen a húsvéti népszokások legtöbbször a tojás, főként a díszített, a hímes tojás a szokások elengedhetetlen tartozéka. Dél-Zalában a hímes tojás kétszer kapott fontos szerepet: először vasárnap délután, amikor a keresztszülők ajándékozták keresztgyerekeiknek, esetleg szomszédok vagy rokonok a kisgyerekeknek, másodszer húsvéthétfőn vagy a húsvétot követő ún. mátkáló vasárnap. Ekkor a fiatal lányok cseréltek legkedvesebb barátnőjükkel hímes tojást, ezzel életre szóló barátságot (*mátkaságot, komaságot*) fogadva egymásnak. A húsvéti tojásból a locsolásért adott jutalom, szerelmi ajándék csak a későbbiekben lett – a locsolódás csak az 1930-as években vált általánossá.

Hímes tojás, „piros tojás”, Nagyrecse-Gáspárhegy

Viasszal megírt, keményre főzött tyúktojás, hagymahéjjal megfestve.

Mintája nyúl, „örömteljes húsvétot” és „1956” felirat, valamint „HM” monogram.

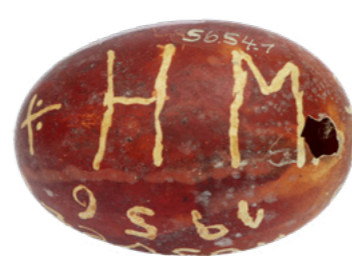
Harangozó Ferencné készítette 1956. március 31-én.

A tojást és a viaszt langyosította, drótdarabbal ráírta a mintát, miközben főtt a hagymalé.

A tojás és a lé hűlése után 2 órára tette bele festeni.

FOTÓ: Hohl Zoltán

Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Hímes tojás, „Lóheres tojás”, Nagyrecse-Rózsamajor

Levélrátétes tojás. Nyers tojásra zöld leveleket ragasztottak nyállal, majd cérnával is rákötötték. Ezután piros selyempapírba göngyölve, fehér ruhaanyagba kötve, keményre főzték.

A tojás így módon rózsaszínű lett, a levelek alatt pedig, ahol a festék nem érte, sárgás.

Lukácsi Kálmánné készítette Nagyrecsén,

Rózsamajorban 1956. március 31-én.

FOTÓ: Hohl Zoltán

Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Hímes tojás karcolt díszítéssel, Nagyrecse-Petendpuszta

Keményre főzött tyúktojás piros festékben megfestve, árhegygel rákarcolt díszítéssel.

Díszítménye körbefutó ág (rozmaring), virág és levél.

Fehér Lajosné készítette 1956. március 31-én.

FOTÓ: Hohl Zoltán

Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Hímes tojás, „rozmaringos tojás”, Nagyrecse-Petendpuszta

Karcolt, kék színű tojás. Keményre főzött tyúktojás kék festékben megfestve,

bicska hegyével rákarcolt díszítéssel. Rozmaringos, virágos díszítéssel.

Fehér Ferenc készítette 1956. március 31-én.

FOTÓ: Hohl Zoltán

Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Hímes tojás, „tulipányos tojás”, Nagyrecse-Petendpuszta

Karcolt, kék színű tojás. Keményre főzött tyúktojás kék festékben megfestve,

bicska hegyével rákarcolt díszítéssel. Geometrikus és tulipános díszítménnyel.

Fehér Ferenc készítette 1956. március 31-én.

FOTÓ: Hohl Zoltán

Thúry György Múzeum, Nagykanizsa

Nagyrécsce házai egykor

Kerecsényi Edit felvételei 1964-ben

Az 1840 körül épített, fatalpas, „sűrűkaró” falú (tapasztott sövényfalú) lakóház eredetileg zsúpfedelel volt. Kossuth utca 73.

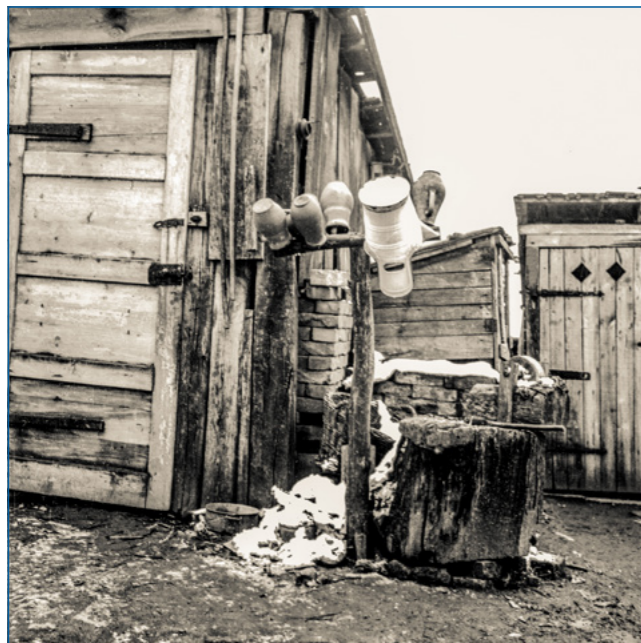
Tömésfalú zsúpfedelel ház, Stóber György 1876-ban épített lakóháza volt az utolsó zsúpfedelel ház Nagyrécscén. Petőfi utca 18.

A Táncsics utca 1964-ben.
Az utcát 1919 után parcellázták fel.

Paprikafüzérek a ház „üstökjénél”
Kossuth utca 58.

Udvarrészlet tejesfazéktartóval
Kossuth utca 58.

Módos gazda 1900-ban épült lakóháza.
A téglaházat kétféle sárga színre festették.
Kossuth utca 53.

Istálló galambházakkal
Kossuth utca 58.

Boronafalú kamra galambházzal,
mellette disznóól
Petőfi utca 19.

Lakóház részlete telekkel
Kossuth utca 49.

1922-ben épült
vörös-sárga színű téglaház
Táncsics utca 13.

Forrás- és irodalomjegyzék:

NAGYRÉCSE TÖRTÉNETE

A Soproni Kereskedelmi- és Iparkamarának Nagymagyarország M.K. Földmívelési, Ipar- és Kereskedelmi Minisztériumhoz intézett 1876. évi statisztikai jelentése. II. rész. I.füzet. Sopron, 1878

A szabadságharc emlékei Zalában 1848-1849. Zalaegerszeg, 1998

A szabadságharc zalai honvédei 1848-1849. Zalai Gyűjtemény 33. Zalaegerszeg, 1992

Dunántúli cím- és lakjegyzék, 1929-30. Győr

Kanász Viktor: Szent László emlékezete Nagykanizsán és környékén. In: László királytól Szent Lászlóig (Új közelítések Árpád-házi királyunkhoz). Budapest, 2023

Károlyi Attila: Inkey breviarium. Nagykanizsa

Kerecsényi Edit: Nagyrécsse. Összefoglaló leírás. Kézirat. TGYM Adattár A.2475-2001.

Kotnyek István: Alsófokú oktatás Zala megyében 1918-ig. Zalai Gyűjtemény 9. Zalaegerszeg, 1978

Magyarország földbirtokai és földbérlői (Gazdacímtár). Budapest, 1925

Magyarország földbirtokai és földbérlői (Gazdacímtár). Budapest, 1935

Központi Statisztikai Hivatal. Magyarország helységnévtára, 1956

Központi Statisztikai Hivatal. Magyarország helységnévtára 1962.

Központi Statisztikai Hivatal. A Magyar Népköztársaság helységnévtára 1973

Központi Statisztikai Hivatal. A Magyar Népköztársaság helységnévtára 1985

Központi Statisztikai Hivatal. A Magyar Köztársaság helységnévtára 1995

Nagyrécsse. 894. betétszámú telekjegyzőkönyv. Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára

Zalamegye 1870-ik évi népszámlálásának eredménye. Zalaegerszeg, 1871

Zala megye kézikönyve. CEBA Kiadó, 1998

SZEMELVÉNYEK NAGYRÉCSE NÉPRAJZÁBÓL

Csoma Zsigmond: Szőlészet, borászati hagyományok, a megújulás és a közösség kötetlenségében. Kapcsolatok, hatások, konfliktusok Dunántúl és Európa között a 17. század végétől a 20. század elejéig. Debrecen – Budapest, 1994-1995.

Égető Melinda: Szőlőhegyi szabályzatok és hegyközségi törvények a 17–19. századból. Budapest, 2001.

Gyanó Szilvia: Adalékok a házi pálinkafőzés technológiájához a 20. század második felében és napjainkban In: Tanulmányok a házi pálinkáról. Keszthely, 2024. 91-104.

Illés Péter: Paraszti szőlőhegyek a Délnyugat-Dunántúlon (Vas, Zala, Nyugat-Somogy). Szombathely, 2020

Simon András: A szőlőbirtokosok szervezetei a Nagykanizsa környéki szőlőhegyeken In: Acta Acad. Agriensis, Sectio Historiae XXXVIII (2010) 99–109.

Simon András: Hagyomány, újítás, minőség. A szőlőfeldolgozás-mustnyerés technológiája. Szeged, 2012. Felhasznált források: A szövegben szereplő tárgyak és fényképek leíró kartonjai. Saját gyűjtés.

ÍRTA ÉS ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

Gyanó Szilvia *néprajzkutató*

Kunics Zsuzsanna *történész*

THÚRY GYÖRGY MÚZEUM

FOTÓK / KÉPFELDOLGOZÁS:

Hohl Zoltán / Várnagy Veronika

THÚRY GYÖRGY MÚZEUM

GRAFIKA, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:

C² Kulturális Mérnökség – Balogh József

NYOMDAI KIVITELEZÉS:

Conti Livello Kft.

KIADJA:

Nagyrecse Község Önkormányzata

FELELŐS KIADÓ:

Laskai Béla *polgármester*

A KIADVÁNY MEGJELÉNÉSÉT TÁMOGATTA:

Helyi értékeket bemutató értéktárak támogatása - VP6-19.2.1.-46-3.1.-17.

Projektazonosító: 1928010168

www.tgym.hu

NAGYRECSE *értékei*

MÚ
ZEUM

THÚRY GYÖRGY MÚZEUM
Nagykanizsa